

УДК 373.3.011.3-052:37.015.31:336.01-047.22(045)

Барчі Б.В.

кандидат психологічних наук, доцент,
Мукачівський державний університет
Максимович М.М.
здобувач вищої освіти ОС Магістр,
спеціальність 053 “Психологія”,
Мукачівський державний університет

РОЗВИТОК ФІНАНСОВОЇ ГРАМОТНОСТІ УЧНІВ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ

В статті розглянуто поняття «фінансова грамотність», визначено її сучасний стан, основні джерела підвищення рівня фінансової обізнаності населення. Проаналізована доцільність розвитку фінансової грамотності дітей дошкільного та шкільного віку. Визначені інструменти розвитку фінансової свідомості дитини шляхом побутових ігор дітей дошкільного та шкільного віку з батьками. Виявлено проблемні аспекти у реалізації компетентнісного підходу у формуванні фінансової грамотності. Окреслені можливі шляхи вирішення наявної проблеми.

Ключові слова: фінансова грамотність, фінансові знання, освітні програми, Нова українська школа, учні.

The article considers the concept of "financial literacy", defines its current state, the main sources of raising the level of financial awareness of the population. The expediency of developing financial literacy of preschool and school age children is analyzed. The tools of development of financial consciousness of the child through household games of children of preschool and school age with parents are defined. Problematic aspects in the implementation of the competence approach in the formation of financial literacy are identified. Possible ways to solve the existing problem are outlined.

Key words: financial literacy, financial knowledge, educational programs, New Ukrainian school, students.

В умовах інтенсивного пошуку шляхів оптимізації економічного розвитку України проблеми формування фінансової культури населення набувають особливої актуальності. Закономірно, що в основі фінансової культури лежить фінансова грамотність населення. Фінансова грамотність уже визнана в світі

таким же необхідним умінням у XXI столітті, як читання та письмо. Сучасна людина – це фінансово грамотна людина, яка може не лише ефективно управляти своїми матеріальними статками, а і програмувати їх перспективний розвиток, примноження, максимально орієнтуючись на реальні соціально-економічні умови життя і діяльності, зовнішні обставини, які регулюють увесь комплекс фінансових відносин.

Соціологічні та наукові дослідження щодо рівня фінансової грамотності та фінансової культури населення показують, що громадяни багатьох країн світу, і в тому числі України, не володіють достатнім рівнем фінансових знань, що несе в собі загрозу фінансової безпеки держави в цілому. Криза 2020 року, з якою зіткнулися всі країни світу, показала економічну та фінансову невизначеність й великі ризики, які супроводжують суспільство. Так, в травні 2020 року були оприлюднені результати третього міжнародного дослідження PISA – 2018 з фінансової грамотності, у якому взяли участь 13 країн/економік ОЕСР та 7 країн-партнерок, і яке підкреслило недостатній рівень фінансової культури в цих країнах. Фінансова грамотність потрібна не лише тим, хто володіє значними статками, а й для тих, хто має обмежений бюджет і невеликий запас фінансової міцності, зазнають фінансових потрясінь. Це стало особливо очевидним в умовах кризи COVID – 19. Тому дослідження вітчизняного та світового досвіду підвищення рівня фінансової грамотності та фінансової культури населення є актуальним та сприятиме підвищенню рівня відповідального ставлення за своє майбутнє.

Проблемам трактування сутності фінансової грамотності, її ведучим характеристикам, структурній будові, а також стратегії та технологіям підвищення рівня фінансової грамотності населення України у своїх наукових роботах розглядали такі вчені, як О. Блискавка, А. Зеленцова, Л. Захаркіна, М. Катериніна, Т. Кізима, А. Климчук, І. Ломачинська, Б. Приходько, Т. Смовженко, І. Соркін, Д. Радзішевська, І. Шпак, С. Юрій та ін. Аналіз досліджень з зазначеної проблематики свідчить про багатоаспектність проблематики та неоднозначність позицій авторів.

З'ясуємо підходи вчених до трактування поняття «фінансова грамотність». Так, Т. Кізима визначає поняття «фінансова грамотність» як: сукупність світоглядних позицій (установок), знань і навиків громадян щодо ефективного управління особистими фінансами та здатність компетентно застосовувати їх у процесі прийняття фінансових рішень [1].

Міжнародний консультант з фінансової грамотності Ш. Мунді трактує фінансову грамотність як знання, розуміння, навички та впевненість, які дають змогу особі приймати правильні фінансові рішення та діяти відповідно до

конкретних обставин. Метою розвитку фінансової грамотності він визначає вплив на поведінку людей, а не просто надання їм знань, розумінь та навичок. Т. Смовженко стверджує, що фінансова освіченість допомагає зрозуміти ключові фінансові поняття й використовувати їх для прийняття рішень про доходи, витрати й заощадження під час вибору відповідних фінансових інструментів, планування бюджету, нагромадження коштів на майбутні цілі тощо [2].

Згідно даних спільно проведеного дослідження американського агентства USAID та НБУ Україна посідає останнє місце за рівнем фінансової грамотності серед країн-членів Організації економічного співробітництва та розвитку. І такий безрадісний стан справ багато в чому пов'язаний з відсутністю системи фінансового навчання дітей [5].

Формування фінансової грамотності людини є актуальним для всіх верств населення, вікової приналежності. Однак, найбільш системно та цілеспрямовано фінансову грамотність можна формувати і системі освітньої діяльності всіх рівнів, починаючи від молодшого шкільного віку. Науково обґрунтовано, що чим раніше дитина у прийнятних для неї формах знайомиться з азами фінансових відносин, тим повнішим та системнішим буде формування її фінансової грамотності на наступних освітніх рівнях, і далі – позитивно розвиваючи свою здатність вільно орієнтуватись у цій складній і динамічній сфері.

Наявна система освіти не відповідає викликам сучасності: ні школи, ні виші не дають потрібних знань з управління особистими фінансами: як вибудувати правильні стосунки з грошима і використовувати можливості фінансового світу. Досвід свідчить, що навчати дітей правильно поводитися з грошима треба вже з початкової школи, адже саме тоді виникають сценарії фінансової поведінки: схильність заробляти, накопичувати, тринькати, вкладати у справу, виманювати в інших, шукати «легких грошей», народжувати бізнес-ідеї – усе це підсвідомо формується саме у 6–10 років. Сучасні діти мають володіти фінансовими знаннями і навичками, усвідомлено і розумно підходити до управління особистими фінансами і правильно використовувати наявні фінансові інструменти, бути готовими і фінансово стійкими до різних фінансових криз. Адже щодня увагу дітей привертають яскрава реклама у ЗМІ, спокусливі акції в Інтернеті, швидкі покупки через мобільні додатки, інформація про банківські послуги з пропозицією миттєвого кредиту. Як протистояти цьому? Саме фінансова грамотність навчить приймати правильні рішення і нести за них відповідальність.

Фінансова грамотність у сучасному світі є ключовою компетенцією успішної людини, суспільства та країни. Саме тому державні програми у сфері підвищення фінансової грамотності у дорослих та дітей впроваджені у багатьох країнах: Австралії, Канаді, США та Сполученому королівстві.

МОН України також рекомендує навчати дітей фінансовій грамотності, адже вміння вправлятися із грошима є одним з ключових вмінь дорослого життя, а ініціативність та підприємливість є в переліку обов'язкових компетенцій, що їх визначає Нова українська школа. В Україні інтеграція фінансової грамотності у шкільну програму почалася у 2016 році. А з 2019 року фінансову грамотність викладають з шостого по дев'ятий клас як предмет за вибором. Крім того в українських школах проводять тижні фінансової грамотності. Зі шкільних підручників з фінансової грамотності учні дізнаються про економічні системи держави та підприємств, про страхові та банківські системи, про споживання та заощадження.

Введення в українські школи уроків фінансової грамотності з часом змінить ситуацію в кращу сторону, але наразі доводиться вести просвітницьку діяльність серед батьків. Адже школа школою, а філософія грошового мислення закладається в першу чергу в сім'ї.

Батьки для дитини – перший приклад до наслідування. Вона так чи інакше переймає їхні звички, бачить як вони витрачають кошти чи заощаджують їх. Ставлення дитини до грошей формується через сім'ю. Відносно сім'ї, культура фінансової поведінки починається з планування сімейного бюджету і вироблення стратегії реалізації потреб життєвого циклу. Гарним прикладом «домашнього» навчання фінансової грамотності є спільний похід до магазину. Надаючи дитині кошти на купівлю конкретного предмету, важливо зацентувати важливість зробити розумний вибір покупки. Якщо дитина є доволі дорослою, щоб рахувати гроші, можна дозволити їй зробити транзакцію самостійно. Важливим елементом інтерактивного «домашнього» навчання є встановлення діалогу між батьками та дитиною – необхідно обговорювати, що дитина зробила правильно, і як вона може зробити наступного разу, спираючись на своє рішення.

Основи фінансової грамотності в молодшому шкільному віці включають:

- 1) *грамотний підхід до коштів* – діти дізнаються про походження грошей, зміст фінансових понять («багатий-бідний», «доходи-витрати», «товар-ціна», «податки», «меценат», «спонсор», «волонтер»). У цьому питанні важливо сформувати правильне ставлення до коштів, навчити сприймати їх як інструмент, яким можна управляти; повагу до працюючих людей, до тих, хто забезпечує добробут;
- 2) *розуміння способів доходу та організація себе як*

споживача – формувати вміння балансу між зароблянням, витрачанням і заощадженням. Аналіз, зіставлення своїх витрат і доходів. Планування великих витрат, постановка фінансових цілей; 3) *основи співпраці з фінансовими установами* – навчання правилу бути собою, а не витрачати кошти на те, щоб відповідати чийсь правилам. Знайомити із товарно-грошовою платформою суспільства, співвідношенням між грошовими одиницями та формувати бажання до пізнання, успіху і добробуту [4].

Аналіз теоретичних джерел і вивчення практичної роботи з проблем фінансової грамотності молодших школярів засвідчує, що формування основ фінансової грамотності є доцільним саме в початковій школі, оскільки, володіючи певними знаннями з математики та маючи відповідно віку світоглядне уявлення, діти молодшого шкільного віку відкриті для розвитку в собі знань із фінансової грамотності. На успішне формування фінансової грамотності учнів впливає безліч факторів. Важливе місце серед них мають психологічні чинники, а саме, довольність пізнавальних процесів, до яких відносяться сприйняття, увага, уява, пам'ять, мислення, мова, а також наявність у молодшого школяра необхідних вольових якостей, таких як цілеспрямованість, свідомість, відповідальність. Молодший шкільний вік – це той віковий період, коли дитина методом арифметичних обчислень взаємодіє із фінансовою сферою життя.

Фінансова грамотність формується у дітей із навичками. Це вміння планувати наперед, контролювати себе, економити і накопичувати, вміння робити обдумані фінансові рішення та покупки, вирішувати проблеми і спілкуватися. У той час, коли в усіх школах розвинених країнах вже давно введений курс фінансової грамотності, Україна має достатню прогалину в цьому питанні на рівні загальнообов'язкової шкільної освіти [3].

На основі аналізу спеціальної та популярної літератури можна зробити висновок, що існує кілька підходів до підвищення фінансової грамотності підростаючого покоління: соціальна реклама; реальні та віртуальні тренінги; одноразові бесіди чи курси, які організовують банки та інші фінансові установи для різних груп населення; введення у школи та університети додаткового навчального предмета «Фінансова грамотність»; інтеграція питань, що стосуються фінансової грамотності, у різні навчальні предмети.

Важлива роль у навчанні дітей дошкільного віку відводиться ігровим методам навчання у парі дитина – батьки на рівні вирішення побутових питань. Особливу педагогічну роль у фінансовому вихованні дитини грає навчання, пов'язане з сприйняттям освітніх аудіо- та відеоматеріалів, зокрема перегляд мультиплікаційних фільмів з участю улюблених персонажів [3].

Для дітей шкільного віку ефективним є комплексні освітні програми з фінансової грамотності, до прикладу проект «Цікава фінансова грамотність» від FutureEducation. Доступні у YouTube мультфільми розповідають дітям про особисті фінанси та прості фінансові лайфхаки на кожен день. Курс «Фінансова грамотність», який протягом семи років запроваджує Міністерство освіти та науки України за підтримки USAID, де учні вивчатимуть послуги фінансових установ, правила безпечної роботи з платіжними картками, криптовалюти, платіжні інтернет-інструменти тощо. Цікавим діджитал-рішенням навчання дітей фінансовій грамотності є безкоштовні програми навчання від АТ КБ «ПРИВАТБАНК» та Національний банк України для дітей від 6 до 17 років, а саме Бізнес-школа «ЮніорБанк» та Всеукраїнська олімпіада «Фінансовий геній». Особливе місце у розвитку фінансової грамотності дітей по всьому світі відведено глобальній щорічній ініціативі – Всесвітньому тижню грошей (Global Money Week).

Узагальнюючи все вище сказане варто зазначити, існуюча в Україні проблема низького рівня фінансової грамотності населення, пом'якшується високим рівнем розуміння населенням цієї проблеми, зокрема у вихованні власних дітей. Тому пропонуємо в якості стратегії розвитку фінансової освіти створити національну програму підвищення фінансової грамотності населення та передбачити вивчення фінансової грамотності в рамках базової дисципліни в початковій школі. Адже, фінансово грамотна дитина потенційно виросте у фінансово грамотного дорослого, а це значить, що в майбутньому вона та її родина будуть успішнішими в житті з точки зору фінансів, порівняно з іншими. Що більше буде фінансово грамотних, благополучних і успішних людей, тим стабільнішими та успішнішими будуть суспільство і країна в цілому.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Кізима Т. О. Фінансова грамотність населення: зарубіжний досвід і вітчизняні реалії / Т. О. Кізима // Вісник ТНЕУ. – 2012. – № 2. – С. 64–71.
2. Смовженко Т. С. Фінансова грамотність населення та її вплив на розвиток економіки України / Т. С. Смовжено, А. Я. Кузнецова // Регіональна економіка. – 2013. – № 2. – С. 34–42.
3. Хом'юк І. В. Проблема формування основ фінансової грамотності молодших школярів / І. В. Хом'юк // Нова українська школа: початок реформ: матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції з міжнародною участю. – Маріуполь, 2020. – С. 45–46.
4. Шуляк В. О. Деякий досвід формування основ фінансової грамотності молодших школярів на уроках математики [Електронний ресурс] /

- В. О. Шуляк, І. В. Хом'юк // Молодь у науці: дослідження, проблеми, перспективи: матеріали Молодіжної науково-практичної інтернет-конференції студентів аспірантів та молодих науковців, м. Вінниця. Вінниця: ВНТУ, 2019. – Режим доступу: <http://conferences.vntu.edu.ua/inteks.php/mn/mn2019/paper/view8186>.
5. Юрій С. І. Фінансова грамотність населення у діалектиці сучасних освітніх тенденцій / С. І. Юрій, Т. О. Кізима // Фінанси України. – 2012. – № 2. – С. 16–25.

УДК159.955.1:658.8(045)

Барчі Б.В.

кандидат психологічних наук, доцент,
Мукачівський державний університет

Неплохова О.М.

здобувач вищої освіти ОС Магістр,
спеціальність 053 “Психологія”,
Мукачівський державний університет

ПСИХОЛОГІЧНЕ СПРИЙНЯТТЯ БРЕНДУ У МАРКЕТИНГОВІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

У статті узагальнено зміст понять «бренд», «брендинг», та «сприйняття». Розглянуто процес впливу позитивного іміджу бренду на свідомість споживача. Описано способи підвищення суб`єктивної цінності бренду для споживача. Розглянуто універсальні мотиви та цілі, що спонукають людей до вибору бренду.

Ключові слова: бренд, брендинг, сприйняття, сприйняття споживача.

The meaning of the concepts "brand", "branding", and "perception" had been summarized in the article. The process of positive brand image influence on consumer consciousness has been considered. The ways to increase the subjective value of the brand for the consumer have been described. Universal motives and goals that motivate people to choose a brand have been considered.

Key words: brand, branding, perception, consumer perception.

МУКАЧІВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

89600, м. Мукачево, вул. Ужгородська, 26

тел./факс +380-3131-21109

Веб-сайт університету: www.msu.edu.ua

E-mail: info@msu.edu.ua, pr@mail.msu.edu.ua

Веб-сайт Інституційного репозитарію Наукової бібліотеки МДУ: <http://dspace.msu.edu.ua:8080>

Веб-сайт Наукової бібліотеки МДУ: <http://msu.edu.ua/library/>